

УДК 378:78/56;32
DOI: 10.24144/2524-0609.2022.50.256-259

Савіцька Вікторія Василівна
кандидат педагогічних наук
старший викладач кафедри освітології і педагогіки
Західноукраїнський національний університет, м.Тернопіль, Україна
<https://orcid.org/0000-0002-9438-1734>
Savitska.Vika@ukr.net

Боднарук Ірина Ігорівна
кандидат педагогічних наук, м.Тернопіль, Україна
rysjaa9@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0001-7349-5030>

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІННОВАЦІЙНОГО ПЕДАГОГІЧНОГО ПРОЦЕСУ В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ (ЗВО): ВИМОГА ЧАСУ

Анотація. До переліку завдань сучасної вищої школи віднесено розкриття потенціалу всіх учасників педагогічного процесу, надання їм можливостей прояву творчих здібностей. Для реалізації заходів з управління інноваційною діяльністю вищих навчальних закладів необхідно чітко визначити перелік завдань, вирішення яких буде сприяти не тільки розвитку інноваційної діяльності, а й отриманню прибутку. Метою статті є загальна характеристика проблеми забезпечення ефективності інноваційного процесу в закладах вищої освіти шляхом реалізації доцільних управлінських дій. Дослідження ефективності реалізації управління інноваційним педагогічним процесом в закладах вищої освіти (ЗВО) передбачало використання низки методів наукового та емпіричного пізнання. Використання методу аналізу сучасного стану управління та функціонування інноваційного процесу у ЗВО дало змогу розкласти досліджуваний матеріал на одиниці, вивчити роздільні частини елементів. Своєю чергою застосування методу синтезу дозволило з'єднати окремі частини знання в ціле, що знайшло відображення у низці умов, що впливають на ефективність інноваційної діяльності у ЗВО. Організація та управління інноваційним процесом у вищій школі потребують кваліфікованих керівників-менеджерів та викладачів-реалізаторів. Вузівська система управління повинна бути здатною управляти не тільки фазою концептуального вирішення проблеми на основі результатів фундаментальних і пошукових наукових досліджень, отриманих патентів, а й повним інноваційним циклом: від ідеї до створення готового продукту, його тиражування та передачі на ринок.

Ключові слова: інноваційний процес, заклад вищої освіти, освітній процес, інноваційний освітній процес.

Вступ. Нині вимоги до рівня і якості освіти змінюються відповідно до змін у суспільному та економічному житті, характер освітнього процесу у закладі вищої освіти (далі-ЗВО) повинен бути інноваційним. В даний час в нашій країні відбуваються суттєві зміни в національній політиці освіти. Це пов'язано з переходом на позиції особистісно-орієнтованої педагогіки. Одним із завдань сучасної вищої школи стає розкриття потенціалу всіх учасників педагогічного процесу, надання їм можливостей прояву творчих здібностей. Така зміна ролі освіти в суспільстві зумовила значну частину інноваційних процесів. Дослідження інноваційного середовища ЗВО як умови ефективної інноваційної діяльності викладачів здається нам перспективним і вимагає подальшої уваги в нашій роботі. Особливості створення інноваційного середовища досліджують в соціокультурних роботах, де ставиться акцент на важливості інноваційної політики керівництва. Така політика повинна, на думку дослідників, включати і стимулювання [12, с.172]. Для реалізації заходів з управління інноваційною діяльністю вищих навчальних закладів необхідно чітко визначити перелік завдань, вирішення яких буде сприяти не тільки розвитку інноваційної діяльності, а й отриманню прибутку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій засвідчив значний інтерес сучасних науковців до питання інноватизації діяльності закладів вищої освіти. Так, Н. Бацула дослідила особливості управління інноваційною діяльністю закладів загальної середньої освіти [1]. У напрацюваннях Д. Бондар знаходимо розширені відомості про теоретичні засади інноваційних механізмів державного управління підготовкою управлінських кадрів в сфері вищої освіти [2]. Тоді як С. Домбровська розглянула проблему інно-

ваційної функціонування закладів вищої освіти в рамках реформування освіти [3]. Науковці вказують на доцільність формування готовності учасників освітньої діяльності до управління інноваційними процесами в закладах освіти різного рівня (С. Надточій [4]) задля забезпечення ефективного управління інноваційними процесами у закладах вищої освіти (В. Сидоренко[5], В. Сипченко [6], В. Ткаченко [8] та ін.). Водночас, сьогодні йдеться про необхідність використання інтелектуальної власності науковців університету в рамках концепції відкритих інновацій (А. Старостіна [7]). Проте універсалізованого огляду питання забезпечення інноваційного процесу в закладах вищої освіти в доробках сучасних дослідників нами не знайдено.

Метою статті є загальна характеристика проблеми забезпечення ефективності інноваційного процесу в закладах вищої освіти шляхом реалізації доцільних управлінських дій.

Методи дослідження. Дослідження ефективності реалізації управління інноваційним педагогічним процесом в закладах вищої освіти (ЗВО) передбачало використання низки методів наукового та емпіричного пізнання. Використання методу аналізу сучасного стану управління та функціонування інноваційного процесу у ЗВО дало змогу розкласти досліджуваний матеріал на одиниці, вивчити роздільні частини елементів. Своєю чергою застосування методу синтезу дозволило з'єднати окремі частини знання в ціле, що знайшло відображення у низці умов, що впливають на ефективність інноваційної діяльності у ЗВО.

Виклад основного матеріалу. Досліджуючи інновації у сфері вищої освіти, дослідники кристалізують три рівні становлення новацій: концептуальний, організаційно-діяльнісний, науково-методичний.

Концептуальний рівень відбиває необхідність виконання таких завдань: методологічне обґрунтування пріоритетних загальнонаукових ідей, необхідних і достатніх для розробки концепції відновлення; орієнтація на таку педагогічну теорію, яка давала б уявлення про цілісність навчально-виховного процесу; відображення в концепції специфіки роботи конкретного ЗВО.

Організаційно-діяльнісний рівень передбачає досягнення таких цілей: підбір і розстановку педагогічних кадрів всередині ЗВО, пошук і залучення наукових консультантів, фахівців для ведення нових курсів і факультативів; створення науково-методичної ради для планування, координації та контролю дослідно-експериментальної роботи; створення творчих груп викладачів-експериментаторів для розробки та дослідної апробації нових курсів; забезпечення матеріально-технічних умов для проведення дослідно-експериментальної роботи. Науково-методичний рівень передбачає: розробку та апробацію різних варіантів навчальних планів, програм, шляхів і засобів їх досягнення; розробку методів діагностики рівня вихованості та засвоєння знань; визначення критеріїв результативності реалізації концепції освіти даного ЗВО; визначення дієвого механізму узагальнення і поширення передового і новаторського досвіду; наукове забезпечення ефективних шляхів підготовки та підвищення кваліфікації вчителів. Перераховані рівні охоплюють необхідні напрямки для проектування нововведень в рамках ЗВО. Ці напрямки відносяться до проєктної частини інновацій, яку необхідно доповнити імплементаційною з переліком умов для супроводу впровадження нововведень [13, с.3-4]. Примітно, що формування задуму, підготовка і поступове здійснення інноваційних змін називається інноваційним процесом. Інноваційний процес - більш широке поняття, ніж інноваційна діяльність [11, с.102-103]. Він може бути розглянутий з різних позицій і різним ступенем деталізації: його можна розглядати як паралельно-послідовне здійснення науково-дослідницької, науково-технічної, виробничої діяльності та інновацій; як тимчасові етапи життєвого циклу нововведення від виникнення ідеї до її розробки та впровадження.

Водночас, вважаємо за потрібне підкреслити, що організація та управління інноваційним процесом у вищій школі потребують кваліфікованих керівників-менеджерів та викладачів-реалізаторів. А вже нині в управлінні розвитком ЗВО першочергова увага приділяється проблемам підвищення якості освіти у відповідності з основними напрямками модернізації, включення в Болонський процес, який визначив основні тенденції розвитку «зони європейської вищої освіти» на найближчий час. У Берлінському комюніке, з моменту підписання якого у травні 2005 року Україна увійшла в Болонський процес, підкреслюється: «якість вищої освіти лежить в основі побудови європейського простору вищої освіти» [3, с.125]. Проблеми управління інноваціями у ЗВО досліджуються в різних областях наук, де визначаються базові поняття: «інноваційне середовище ЗВО», «інноваційна діяльність у ЗВО». В авторських визначеннях відбивається специфіка наук, враховується функціонування ЗВО як елемента економічних відносин і як освітньої організації [14, с.119-120].

Зокрема, Д. Бондар, використовуючи економічні підходи до управління інноваційним середовищем освітньої організації вищої освіти, визначає інноваційну діяльність ЗВО як «цілісну сукупність процесів регулярного виробництва і застосування продуктивних, процесних і організаційних інновацій,

що забезпечують зростання ефективності використання всіх видів ресурсів установи вищої професійної освіти при підвищенні якості підготовки фахівців та оптимізації їх чисельності відповідно до поточних та перспективних потреб суспільства» [2, с.34-35]. Відтак, інноваційну діяльність можна розглядати як сукупність процесів виробництва і застосування інновацій. Саме інновації дозволяють домогтися ефективного застосування ресурсів освітньої організації вищої освіти для підвищення якості підготовки випускників. Цієї позиції дотримується А. Старостіної. Дослідниця переконана, що інновації в освітній, науковій та інформаційній діяльності «дозволяють розвивати інноваційну інфраструктуру, тиражувати наукомісткі технології на ринок, навчати студентів на основі їх залучення в науково-інноваційну середовище» [7, с.47-48]. Зважаючи на сказане, видається можливим виокремити такі елементи інноваційної діяльності у ЗВО: мета (зростання ефективності використання ресурсів у ЗВО), зміст (процеси створення і застосування інновацій, причому процеси регулярні) і продукт (якість підготовки випускників ЗВО). Також можна визначити види інновації: організаційні, процесні і продуктивні, які виступають предметом інноваційної діяльності у ЗВО. Для функціонування ЗВО ключове значення має управління якістю інноваційної діяльності. Якість наукових досліджень і дослідно-конструкторських робіт, як стверджує В. Сидоренко, визначається інноваційною діяльністю науково-педагогічних працівників, що дозволяє підтримувати їх знання, потенціал і практичний досвід на високому рівні [5, с.24]. У свою чергу, це забезпечує підвищення якості підготовки кадрів вищої кваліфікації. Водночас, інноваційна діяльність є джерелом залучення додаткових фінансових коштів, що сприяє підвищенню конкурентоспроможності ЗВО. Таким чином, залучення в інноваційну діяльність викладачів закладу вищої освіти підвищує якість надаваних освітніх послуг. Вузівська система управління повинна бути здатною управляти не тільки фазою концептуального вирішення проблеми на основі результатів фундаментальних і пошукових наукових досліджень, отриманих патентів, а й повним інноваційним циклом: від ідеї до створення готового продукту, його тиражування та передачі на ринок.

Значущість виділення інноваційної діяльності в якості особливої предметності управління освітою підкреслюють провідні науковці [9, с.197]. Визначимо умови, що впливають на ефективність інноваційної діяльності у ЗВО. До таких умов належать інноваційне середовище, точніше 0 формування та регулювання стану інноваційного середовища організації. З точки зору методології менеджменту інноваційне середовище організації це сукупність умов зовнішнього (навколишнього) і внутрішнього середовища, склад яких визначається в цілому предметною областю функціонування об'єкта управління. До ключових внутрішніх чинників належать соціально-психологічні особливості колективу, інноваційна політика керівництва, структуру міжособистісних відносин тощо. У педагогічних дослідженнях частіше говорять про освітнє середовище, підкреслюючи його роль у розвитку особистості [10, с.737].

Висновки. Процес управління інноваціями у ЗВО доцільно розглядати як інноваційну діяльність, що відбивається в сукупності процесів: навчально-науково-інноваційного процесу і стратегічного процесу формування людського потенціалу. Ключовим людським капіталом в ЗВО є викладачі. Відтак, очевидно, що ефективність інноваційної діяльності забезпечується, якщо викладачі мотивовані, у них сформована

готовність до інноваційної діяльності, здатні зняти причини опору, тобто викладачі залучені в інноваційну діяльність. **Подальші дослідження** можуть бути

пов'язані з питаннями міжвузівської взаємодії під час реалізації інновацій і освітньому процесі ЗВО та залучення викладачів до цієї діяльності.

Список використаної літератури

1. Бацула Н.В., Кривченко Г.Ю. Управління інноваційною діяльністю закладів загальної середньої освіти. URL: <http://repository.hneu.edu.ua/bitstream/123456789/22211/1/УПРАВЛІННЯ%20ІННОВАЦІЙНОЮ%20ДІЯЛЬНІСТЮ%20ЗАКЛАДІВ%20ЗАГАЛЬНОЇ%20СЕРЕДНЬОЇ%20ОСВІТИ.pdf> (дата звернення: 10.03.2022 р.).
2. Бондар Д.В. Теоретичні засади інноваційних механізмів державного управління підготовкою управлінських кадрів в сфері вищої освіти: монографія. Харків: Оберіг, 2013. 144 с.
3. Домбровська С.М. Болонський процес, як один з напрямів державного реформування освіти. *Європейська інтеграція вищої освіти України у контексті Болонського процесу. Теоретичний та науково-методичний часопис «Вища освіта України»*: зб.наук.пр./Нац.академія пед.наук України. Київ: Вид-во «Педагогічна преса». 2012. №3. С.124-126.
4. Надточій С.М. Формування готовності учасників освітньої діяльності до управління інноваційними процесами в зссо як педагогічна проблема: теоретичний огляд. *Вісник університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Педагогіка і психологія»*. Педагогічні науки. 2021. № 1 (21). С.293–299.
5. Сидоренко В.В. Інноваційні напрями науково-методичного супроводу професійного розвитку педагогічних працівників у системі післядипломної освіти. *Інформаційний збірник для директора школи та завідуючого дитячим садком*. 2016. № 7–8(48). С.22–29.
6. Сипченко Валерій, Климова Валентина Управління інноваційними процесами у закладах вищої освіти. *Гуманізація навчально-виховного процесу*. 2018. №. 4 (96). С. 139–154.
7. Старостіна А. О. Використання інтелектуальної власності науковців університету в рамках концепції відкритих інновацій: можливості і ризики для України. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія «Економіка»*. 2013. Випуск 144. С. 47–51.
8. Ткаченко В.П. Інноваційна діяльність у закладах освіти. *Інвестиції: практика та досвід*. 2018. № 10. С.44–46.
9. Bovill C., Cook-Sather A., Felten P., Millard L., Moore-Cherry N. Addressing potential challenges in co-creating learning and teaching: overcoming resistance, navigating institutional norms and ensuring inclusivity in student–staff partnerships. *Higher Education*. 2017. № 71 (2). P.195–208.
10. Gast I., Schildkamp K., van der Veen J.T. Team-Based Professional Development Interventions in Higher Education: A Systematic Review. *Review of Educational Research*. 2017. № 87 (4). P.736–767.
11. Koehler M.J., Mishra P., Kereluik, K., Shin T.S., Graham C.R. The technological pedagogical content knowledge framework. In *Handbook of research on educational communications and technology*. New York: Springer, 2016. P.101-111.
12. Ridey N., Tolochko S. Methodology of expert assessment of the results of cognition, programs and development plans. *Collective monograph: Development and modernization of pedagogical and psychological sciences: experience of Poland and prospects of Ukraine*. 2017. Volume 3. P.170–189.
13. Watty K., McKay J., Ngo L. Innovators or inhibitors? Accounting faculty resistance to new educational technologies in higher education. *Journal of Accounting Education*. 2016. № 36. P.1–15.
14. Webster L., Whitworth A. Power and resistance in informed learning. *Advances in Librarianship*. 2019. № 46. P.115–131.

References

1. Batsula, N.V., & Kryvchenko, H.Yu. (2018) Upravlinnia innovatsiinoiu diialnistiu zakladiv zahalnoi serednoi osvity [Management of innovation activities of general secondary education]. <http://repository.hneu.edu.ua/bitstream/123456789/22211/1/УПРАВЛІННЯ%20ІННОВАЦІЙНОЮ%20ДІЯЛЬНІСТЮ%20ЗАКЛАДІВ%20ЗАГАЛЬНОЇ%20СЕРЕДНЬОЇ%20ОСВІТИ.pdf> [in Ukrainian].
2. Bondar, D.V. (2013). *Teoretychni zasady innovatsiinykh mekhanizmiv derzhavnoho upravlinnia pidhotovkoiu upravlinskykh kadriv v sferi vyshchoi osvity* [Theoretical principles of innovative mechanisms of public administration training of management personnel in the field of higher education]. Oberih. [in Ukrainian].
3. Dombrovska, S.M. (2012). Bolonskyi protses, yak odyin z napriamiv derzhavnoho reformuvannia osvity [Bologna process, as one of the directions of state reform of education]. *Evropeiska intehtratsiia vyshchoi osvity Ukrainy u kontekstii Bolonskoho protsesu*, 3, 124–126. [in Ukrainian].
4. Nadtochii, S.M. (2021). Formuvannia hotovnosti uchasnykiv osvitnoi diialnosti do upravlinnia innovatsiinykh protsesamy v zссо yak pedahohichna problema: teoretychnyi ohliad [Formation of readiness of participants of educational activity to management of innovative processes in zссо as a pedagogical problem: theoretical review]. *Visnyk universytetu imeni Alfreda Nobelia. Seriiia «Pedahohika i psykholohiia»*. *Pedahohichni nauky*, 1 (21), 293–299. [in Ukrainian].
5. Sydorenko, V.V. (2016). Innovatsiini napriamy naukovo-metodychnoho suprovodu profesiinoho rozvytku pedahohichnykh pratsivnykiv u systemi pisljadiplomnoi osvity [Innovative directions of scientific and methodological support of professional development of teachers in the system of postgraduate education]. *Informatsiinyi zbirnyk dlia dyrektora shkoly ta zavduiuchoho dytiachym sadkom*, 7–8(48), 22–29. [in Ukrainian].
6. Sypchenko, V., & Klymova, V. (2018). Upravlinnia innovatsiinykh protsesamy u zakladakh vyshchoi osvity [Management of innovation processes in higher education institutions]. *Humanizatsiia navchalno-vykhovnoho protsesu*, 4 (96), 139–154. [in Ukrainian].
7. Starostina, A.O. (2013). Vykorystannia intelektualnoi vlasnosti naukovtsiv universytetu v ramkakh kontseptsii vidkrytykh innovatsii: mozhlyvosti i ryzyky dlia Ukrainy [The use of intellectual property of university scientists in the concept of open innovation: opportunities and risks for Ukraine]. *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Seriiia: Ekonomika*, 144, 47–51. [in Ukrainian].
8. Tkachenko, V.P. (2018). Innovatsiina diialnist u zakladakh osvity [Innovative activities in educational institutions]. *Investytsii: praktyka ta dosvid*, 10, 44–46. [in Ukrainian].
9. Bovill, C., Cook-Sather, A., Felten, P., Millard, L., & Moore-Cherry, N. (2017). Addressing potential challenges in co-creating learning and teaching: overcoming resistance, navigating institutional norms and ensuring inclusivity in student–staff partnerships. *Higher Education*, 71 (2), 195–208.
10. Gast, I., Schildkamp, K., van der Veen, J.T. (2017). Team-Based Professional Development Interventions in Higher Education: A Systematic Review. *Review of Educational Research*, 87 (4), 736–767.
11. Koehler, M.J., Mishra, P., Kereluik, K., Shin, T.S., & Graham, C.R. (2016). The technological pedagogical content knowledge framework. Springer.
12. Ridey, N., & Tolochko, S. (2017). Methodology of expert assessment of the results of cognition, programs and development plans. *Collective monograph: Development and modernization of pedagogical and psychological sciences: experience of Poland and prospects of Ukraine*, 3, 170–189.
13. Watty, K., McKay, J., & Ngo, L. (2016). Innovators or inhibitors? Accounting faculty resistance to new educational technologies in higher education. *Journal of Accounting Education*, 36, 1–15.

14. Webster, L., & Whitworth, A. (2019). Power and resistance in informed learning. *Advances in Librarianship*, 46, 115–131.

Стаття надійшла до редакції 28.03.2022 р.

Стаття прийнята до друку 03.04.2022 р.

Savitska Victoriia

Candidate of Pedagogical Sciences
Senior Lecturer at the Department of Educology and Pedagogy
West Ukrainian National University, Ternopil, Ukraine

Bodnaruk Iryna

Candidate of Pedagogical Sciences, Ternopil, Ukraine

PROVIDING THE INNOVATIVE PEDAGOGICAL PROCESS IN HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS: THE REQUIREMENT OF TIME

Abstract. The list of tasks of modern higher education includes a disclosure of the potential of all participants in the pedagogical process, giving them opportunities to express their creative abilities. This change in the role of education in society has led to a significant part of innovation processes. To implement measures to manage the innovation activities of higher education institutions, it is necessary to define the list of tasks clearly, the solution of which will contribute not only to the development of innovation activities, but also to profit. The purpose of the article is a general description of the problem of ensuring the effectiveness of the innovation process in higher education institutions through the implementation of appropriate management actions. The study of the effectiveness of the management of innovative pedagogical processes in higher education institutions (HEI) involved the use of several methods of scientific and empirical knowledge. The use of the method of analysis of the current state of management and functioning of the innovation process in the free economic zone made it possible to decompose the research material into units, to study the separate parts of the elements. In turn, the application of the synthesis method allowed the connection of the individual parts of knowledge as a whole, which was reflected in some conditions that affect the effectiveness of innovation in the free economic zone. The organization and management of the innovation process in higher education require qualified managers and teacher-implementers. Problems of innovation management in HEI are studied in various fields of science, where the basic concepts are defined: «innovation environment of HEI», «innovation activity in HEI». The university management system must be able to manage not only the phase of conceptual solution based on the results of basic and exploratory research, patents but also the full innovation cycle: from idea to creation of the finished product, its replication and marketing. The conditions influencing the efficiency of innovation activity in the free economic zone are determined: creation and regulation of the state of the organization's innovation environment; innovation management policy; structure of interpersonal relations, etc.

Key words: innovation process, the institution of higher education, educational process, innovative educational process.